

indoklással indítja Bényeihez szóló ajánlásának okát, s ezt követően szépen bontja ki a témát a Mátyás udvarában kialakított gyűjtemény indulásától, létrehozásának céljától kezdve a fejlődés lépéseiig, a dicsőség tetőpontjáig, majd végül az összeomlásig. Mi maradt mára, mi menthető az örökségből? Erről számol be a digitalizálásról szóló fejezet, s ez tulajdonképpen át is vezet az emlékkönyvet befejező íráshoz.

Az információs társadalom kihívásai és a kulturális örökség: Az Europeana és az American Memory címet viseli a kötet záró tanulmány (Tóvári), mely többek között a következő fejezeteket és alfejezeteket foglalja magában: Az információs társadalom kihívásai; A kultúra és a kulturális örökség az EU szakpolitikai között; A kulturális programok első generációja; A kulturális programok második generációja; Globalizálódó világ, kulturális sokszínűség és a kulturális örökség védelme; Az Európai Unió digitális kezdeményezése, az Europeana; Európa digitális könyvtára az eEurope cselekvési tervekben; A Lundi Cselekvési program és a Minerva Projektek; Az i2010 stratégia és a Bizottság i2010: digitális könyvtárak közleménye; Az európai digitális könyvtár, az Europeana megvalósítása; Az Europeana fejlesztésének irányai, működése. Ezt követi a Library of Congress digitális gyűjteményeinek és szolgáltatásainak leírása, különös tekintettel az „American Memory” programra, s annak az oktatásban játszott eredményeire.

Az emlékkönyvhöz az ünnepelttől is kapunk ajándékot azoknak a gyűjteményeknek a közzétételével, amelyeket nála hitelesebben senki sem tudott volna összeállítani, mindenek előtt egy a 2003–2012-es évek eseményeit összefoglaló *Önéletrajzot*. Kézhez vehetjük és használhatjuk a *Bényei Miklós szakirodalmi és publicisztikai munkássága 2003–2012 közötti személyi bibliográfiát*, az ehhez tartozó *Előadások* válogatott gyűjteményét és a *Lektor munkákat*.

Végül megkapjuk a szerzőkről szóló, a kötet megjelenésekor érvényes adatokat is: név, beosztás, munkahelyen betöltött funkció, valamint az ünnepeltet köszöntő személyek névsorát.

Hogyan is férhet mindez egyetlen ember szakmai munkásságába kérdezhetjük, amikor azzal szembeesünk, hogy szinte lehetetlenség egyetlen pályába zsúfolni és ugyanakkor kifogástalanul teljesíteni a tevékenységek és tettek halmazát? Erre csak az lehet képes, aki Bényei Miklós tehetségéhez, képességeihez, tudásához és szakértelméhez hasonlatosak birtokában van. Ilyenek pedig csak kevesen vannak.

Berke Barnabásné

(Nyugalmazott főosztályvezető
Országos Széchényi Könyvtár)

Könyvtári törvényhozás Svájcban

2012. január 27-én a svájci St. Gallen kantonban több mint tízezer aláírással beadványt (könyvtári kezdeményezést) nyújtottak be korszerű könyvtárak megteremtésére azzal a céllal, hogy minőségileg magasabb szintű könyvtári ellátás legyen az egész kantonban. A kanton kormánya ellenjavaslatként könyvtári törvényt terjesztett elő, az elsőt ilyen jelleggel Svájcban. A cikk ezt a folyamatot mutatja be.

Miért is van szükség könyvtári törvényre? Könyvtári törvény alatt a jogtételek olyan gyűjteménye értendő, amelyet rendes törvényhozási eljárással alkotnak meg, és amely regionális vagy nemzeti szinten szabályozza a könyvtárügyet. Németországban a tartományok könyvtári törvényei a könyvtárügy minden kérdését szabályozzák; Svájcban még nem tartanak itt, az első átfogó könyvtári törvény most születik meg kantonszinten St. Gallenban. A könyvtári szolgáltatásokat az

állam nyújtja polgárainak, de az állam gyakorolja beavatkozási jogát is például a kötelezőpéldány-beadási kötelezettségnek szabályozásával.

A jogalkotási tevékenység különböző funkciókat tölthet be és különböző célokat szolgálhat a könyvtárak esetében is:

- magatartási normák rendezése és stabilizálása: a feladatok elosztása, ki melyik könyvtárért felelős, mely könyvtár mely feladatokat lát el;
- társadalmi fejlődés irányítása: a könyvtári törvénnyel a könyvtárügy jobban irányítható, például az egyes települések könyvtári kínálati jobban hálózatba szervezhető, összekapcsolható;
- legitímálás és integráció biztosítása: a könyvtárügy törvénybe foglalásával a polgárok komolyabban veszik a könyvtárakat, jelentőségüket jobban értékelik az információs szolgáltatásban, képzésben, tudományban, kultúrában;

- politikai vita és konszenzus: a könyvtárak fenntartásának kérdése, a közösségek felelőssége jobban meghatározható.

A Svájci Államszövetségben az alkotmány szerint a kantonokat mindazok a hatáskörök megilletik, amelyeket nem utaltak tételesen a szövetség hatáskörébe. Ez a könyvtári területen is így van, a szövetség feladata csak a műszaki főiskolák és így könyvtáraik, valamint a svájci nemzeti könyvtár működtetése. Az alkotmány tehát nem teszi lehetővé a szövetség számára, hogy a könyvtárügyet nemzeti szinten szabályozza, ez az egyes kantonok belügye, mint ahogy a kultúra, az oktatás, a művelődés is elsődlegesen a 26 kantonhoz tartozik.

A szövetség kevés könyvtári vonatkozású törvénnyel rendelkezik. Lényegében ezek csupán a nemzeti és a két főiskolai – zürichi és lausanne-i – könyvtár finanszírozására szorítkoznak, de meg kell említeni, hogy az utóbbi években a nemzeti jelentőségű könyvtári projekteket is országos szinten támogatják a tudományos könyvtárakban.

A kantonokban a könyvtárügy törvényi szabályozása meglehetősen sokféle. Általában – ha egyáltalán léteznek ilyenek – nagyon rövid formális jogi szabályozásokról van szó. Tulajdonképpen könyvtári törvénnyel csak két kanton, Luzern és Tessin rendelkezik. A többi kantonban a könyvtárakat érintő szabályozások a kultúrát támogató és az oktatási törvényekbe, illetve az azokat követő rendeletekbe vannak beágyazva. Az egyetemi könyvtárakra vonatkozó szabályokat az egyetemi törvények tartalmazzák. A 2007-es luzerni könyvtári törvény mindössze öt cikkelyt tartalmaz két oldalon. Tömör sége ellenére majdnem átfogja a teljes luzerni könyvtárügyet. A kanton és a települések feladatává teszi a kielégítő és sokszínű könyvtári ellátást. A kanton dolga a központi és a főiskolai könyvtár fenntartása, a településeknek tanácsadással, módszertanilag és a továbbképzésben segít. A települési könyvtárak fenntartása a települések kötelező feladata. A törvény csak a célokat sorolja fel, a megvalósítás mikéntje a települések hatáskörébe tartozik.

St. Gallenban a legutóbbi időkig a könyvtárügy szabályozása az oktatási és kulturális törvényekben lelhető fel. A kantonnak volt egy könyvtári rendelete, amelyben a kantonkönyvtár feladatai vannak felsorolva, illetve átfogóan van a könyvtárak támogatása és koordinációja rendezve. A településeken a könyvtári ellátás biztosítása jelenleg még választható feladat: minden település maga

dönti el, hogy van-e könyvtári ellátásra igény, és ha igen, milyen mértékben. Ami formális jogi szinten hiányzik, az mindenképp a kanton, a települések és az iskolák könyvtárait átfogóan szabályozó törvény, amelynek alapján a könyvtárügy fejlődése a kantonban irányítható, illetve a felelősségek világosan megfogalmazhatók és hozzárendelhetők.

A kantonok nem kielégítő könyvtárügyi jogszabályai volt az egyik oka annak, hogy a SAB (Nyilvános Könyvtárak Svájci Munkabizottsága = Schweizerische Arbeitsgemeinschaft der öffentlichen Bibliotheken) 2011 májusában elhatározza, hogy mind a 26 kantonban támogatja a könyvtári kezdeményezést, az ún. IBS projektet (Svájci könyvtárak kezdeményezése = Initiative Bibliotheken Schweiz). St. Gallenban már 2011 közepén elfogadták ezt a szándékot, és augusztus végére elkészítették saját kezdeményezésüket.

A kezdeményezés fő követelése:

- A kanton támogatja a nyilvános könyvtárakat mint információs, képzési és közösségi centrumokat.
- A kanton központi helyen fenntart egy nyilvános könyvtárat, amely a teljes lakosságnak széles körű multimédia-kínálatot biztosít. A könyvtárnak otthont adó település viseli a beruházás és az állandó költségek legalább negyedét.
- A kanton jól megközelíthető, vonzóan felszerelt és barátságos nyitvatartási időt kínáló könyvtárakat működtet a régiókban.

A hathónapos időszak alatt 10 700 aláírás gyűlt össze (határozatképességhez szükséges legkisebb létszám 4000 aláírás). St. Gallenban 30 éve nem jött össze ennyi aláírás népi törvénykezdeményezésnél. A gyűjtésben részt vettek a települések könyvtárai, azok olvasói. A nagy számból az igény egyértelműen kirajzolódik. A kezdeményezést az is indokolta, hogy a kanton kormánya 2011-ben egy nagystílusú, modern könyvtár hosszú évekig tartó tervezése után megszakította a projektet. A könyvtári kezdeményezés St. Gallen kanton parlamentjét törvényhozással bízta meg. A megbízást a parlament vagy az alkotmány részleges revíziójával vagy egy törvény kibocsátásával, módosításával teljesítheti.

St. Gallen kormánya fontosnak és jónak tartja a kanton- és a városi könyvtár összevonását és a lakosság könyvtári ellátásának javítását. De a kezdeményezés által megvalósítani kívánt intézkedések csak részben felelnek meg a célnak, nemigen mozdítanak elő az együttműködést stb. Ezért a

kormány kérte a parlamentet, hogy utasítsa el a kezdeményezést és egyidejűleg a kormány ellenjavaslatként előterjesztette a könyvtári törvényt, az elsőt Svájcban.

A St. Gallen-i könyvtári törvénytervezet kerettörvényt árul el. Szabályozza a könyvtárügy alapjait, célokat, megbízásokat, alapelveket (kötelező szolgáltatások, feladatok felosztása stb.), ezen kívül olyan átfogó területeket, amelyek az egész kanton könyvtárügyét érintik, például a koordinációt, a támogatást és kötelezpéldány-beszolgáltatást. Nem szabályozza azonban azt, hogy a kanton és a települések a törvény által előírt feladataikat milyen módon teljesítik. Az egyes könyvtártípusokra, azok fenntartójára se tér ki. Kivételt csak a kantonkönyvtár, illetve a tervezett kanton- és városi könyvtár képez.

Az új törvénnyel két fő célkitűzés valósul meg: egyrészt biztosítják a könyvtári alapellátást a kantonban, másrészt támogatják a korszerű, jó szolgáltatásokat nyújtó, eszközeivel gazdaságosan bánó könyvtárügyet. Ennek érdekében a kantonnak segítenie kell a könyvtárak együttműködését, kínálataik és szolgáltatásaik összehangolását, az ellátás minőségének javítását, a könyvtári személynzet továbbképzését, a lakosság olvasási, média- és információhasználati kompetenciáit. Ezeket a feladatokat a kantonkönyvtár vezetésével, könyvtári stratégiát követve és a települések pénzügyi hozzájárulásával valósítják meg.

A St. Gallen-i kormány elképzelései szerint be kívánták vezetni a hálózati kiadványokra is kiterjedő kötelezpéldány-beszolgáltatási jogot. De Svájc német nyelvű kantonjaiban erősebb a tulajdonjog tisztelete, mint az a közérdek, hogy a kiadványokat mindent lefedően begyűjtsék és archiválják. A svájci törvények szerint a kiadványok beadása valójában a kiadók tulajdonának kisajátítása, ezért a forgalmi értéket és egyéb költségeket a kiadók számára meg kellett volna téríteni.

A St. Gallen-i parlament 2012 novemberében tárgyalta meg a kezdeményezést, és nagy többséggel elfogadta a kormány javaslatát a kezdeményezés elvetésére, illetve ellenjavaslatként a kormány könyvtári törvényének előterjesztését. Két módosító javaslaton azonban sokat vitáztak. Az egyik az volt, hogy a települések jogkörébe utalják azt, hogy milyen mértékben és hogyan teljesítik a törvény előírásait, vagyis hogy teljesen szabadon dönthesenek a megvalósítás mikéntjéről. A félelem nem teljesen alaptalan, mert ebben az esetben úgy is lehet értelmezni a törvényt, hogy maradhat minden úgy, ahogy addig volt. A másik módosító javaslat alapján a kötelezpéldány-beszolgáltatási előírást törölték, és helyette a kantonkönyvtár begyűjtési megbízást kap, vagyis neki kell a példányokat begyűjtenie, a kiadókkal egyeztetni és tárgyalni.

A könyvtári törvény kidolgozásának felelősei különösen a németországi törvényekre támaszkodtak, hiszen Svájcban a luzerni és tessini, csak könyvtári részterületekre kiterjedő törvényeken kívül egyszerűen nem létezik könyvtári törvény. A német törvényekhez képest a svájci törvények mindig rövidebbek, tömörebbek, a lényegre törnek, nincsenek bennük leíró normatartalmak. A St. Gallen-i törvény is rövid, és erősen kidomborodik benne a svájci jogrend szerinti, a települések autonómiájának nagyobb súlya. Ez egy kerettörvény, mert részleteiben nem szabályozza úgy a kanton könyvtárügyét, mint például a német tartományok törvényei.

2013 februárjára tervezték a törvényjavaslat második megtárgyalását. Ha a kezdeményezés benyújtói nem vonták vissza hét napon belül a kezdeményezést, akkor népszavazást terveztek a kezdeményezésről, illetve a könyvtári törvényről.

/RÜHLE, Christopher: Bibliotheksgesetzgebung in der Schweiz. = Bibliotheksdienst, 47. köt. 3–4. sz. 2013. p. 165–191./

(Burmeister Erzsébet)

Digitális-hasonmás elismerő pecsét: egy felhasználó-orientált szabvány

Miért van rá szükség?

Az analóg hordozókon megjelent dokumentumok digitalizálása számos előnnyel jár mind a könyvtárak, mind az általuk szolgált közönség számára: az

elektronikus formátum megkönnyíti a hozzáférést, a megőrzést, a megtalálást, a felhasználást, a gyűjteményszervezést... A digitalizálás azonban nem egy jól behatárolt, egységes folyamat, amelynek eredményeként automatikusan előállnak a